

Witold Marcoń

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Rolnicy w Sejmie Śląskim

Streszczenie

Biorąc pod uwagę wykonywany zawód, można doszukać się wśród parlamentarzystów Sejmu Śląskiego pięciu rolników Polaków: Adolfa Grajczarka, Jana Grzonka, Pawła Karetę, Karola Palarczyka i Teofila Rózańskiego oraz trzech rolników posłów mniejszości niemieckiej: Karla Reitzensteina, Martina Hermanna i Georga Schnüra. Wszyscy rolnicy w lokalnym parlamencie akceptowali autonomię śląską. Należeli w do aktywnych posłów w pracach legislacyjnych dotyczących problematyki agrarnej w autonomicznym organizmie. Byli projektodawcami kilku wniosków zmierzających do zastosowania nowego prawa w województwie śląskim i zwolennikami oraz popularyzatorami nowoczesnych metod gospodarowania. Propagowali też ideę spółdzielczości.

Słowa kluczowe: autonomia śląska, rolnicy, Sejm Śląski, parlament

Autonomia oznacza prawotwórczą kompetencję prawną pewnej zbiorowości podporządkowanej państwu. Często używa się zamiennie pojęcia autonomii i samorząd. Autonomia śląska miała połączyć Śląsk Cieszyński i Górny Śląsk z Polską w sposób odpowiadający woli społeczeństwa śląskiego. Ta autonomia miała być atrakcją dla Ślązaków. Stanowiła podstawę umacniania w systemie prawnym i ustrojowym wyrażonym w samorządności i niezależności polskiego Śląska. Dążono do konieczności ściślejszego złączenia województwa śląskiego z Drugą Rzeczpospolitą. Województwo to było ważkim czynnikiem w rozwoju Polski międzywojennej. Historia Sejmu Śląskiego – regionalnego parlamentu – wydaje się być obecnie całkowicie zapomniana, choć z dziejów międzywojennego Śląska właśnie tradycje jego parlamentu wydają się godne utrwalenia. Historia Sejmu Śląskiego nie weszła również do tradycji polskiego parlamentaryzmu, chociaż mogłaby uchodzić za wręcz przykładowe rozwiązanie zagadnienia samorządności regionalnej. Nawet na Górnym Śląsku tradycje sejmów przywoływane są tak rzadko, jakby go nigdy nie było. Sejm Śląski był wyrazem śląskiej autonomii w okresie Drugiej Rzeczpospolitej. Jego korzenie sięgają okresu plebiscytowego, kiedy w Polsce i w Niemczech zabiegano o głosy Ślązaków. Gdy

w parlamencie pruskim uchwalono nadanie Śląskowi autonomii prowincjonalnej, w Warszawie pomyślano o przebicu propozycji niemieckiej. Na 156. posiedzeniu plenarnym Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej 30 czerwca 1920 r. wszedł pod obrady wniosek legislacyjny Józefa Buzka w sprawie ustawy konstytucyjnej o statucie organicznym¹. Sejm Ustawodawczy RP na swym 164. posiedzeniu plenarnym nadał województwu śląskiemu 15 lipca 1920 r. ustawę konstytucyjną, zawierającą statut organiczny województwa śląskiego². Statut przewidywał utworzenie osobnego jednoizbowego ciała parlamentarnego – Sejmu Śląskiego. Celem uchwalenia tego statutu było wzmocnienie pozycji Polski w czasie plebiscytu na Górnym Śląsku, mającym zdecydować o jego przynależności państwowej. Zapewniał on województwu śląskiemu samorząd wyposażony w daleko idące kompetencje i w wielu kwestiach niezależny od władz centralnych. Do kompetencji władz centralnych należały jedynie sprawy wojskowe, wewnętrzne i polityka zagraniczna oraz mianowanie wojewody śląskiego. Statut organiczny powoływał odrębny dla Śląska organ ustawodawczy Sejm Śląski oraz organ wykonawczy Śląską Radę Wojewódzką. Uprawnienia Sejmu Śląskiego były nader szerokie. W autonomicznym parlamencie przyjmowano ustawy dotyczące wszelkich zagadnień życia gospodarczego, kulturalnego i społecznego regionu, byleby nie były one sprzeczne z konstytucją państwa polskiego. Sejm Śląski corocznie uchwalał ponadto budżet województwa śląskiego.

Autonomia śląska została wprowadzona w życie po przejęciu przyznanej Polsce części Górnego Śląska, co nastąpiło po 15 czerwca 1922 r. Znaczne jej ograniczenie stanowiły przepisy konwencji genewskiej z 1922 r. o ochronie mniejszości narodowych, ograniczające również możliwości zmian w zakresie własności prywatnej. Uniemożliwiała ona prowadzenie bardziej aktywnej polityki w stosunku do wielkiej własności ziemskiej i przemysłu ciężkiego Górnego Śląska, znajdujących się głównie w rękach niemieckich. Były cztery kadencje regionalnego parlamentu. Pierwszy Sejm Śląski funkcjonował w latach 1922-1929. W 1930 r. odbyło się zaledwie 10 posiedzeń plenarnych lokalnego parlamentu drugiej kadencji. Trzeci Sejm Śląski obradował od grudnia 1930 r. do marca 1935 r. Czwarty Sejm Śląski działał od września 1935 r. do wybuchu drugiej wojny światowej we wrześniu 1939 r. Biorąc pod uwagę wykonywany zawód, można doszukać się wśród parlamentarzystów autonomicznego gremium ośmiu rolników: pięciu Polaków – Adolfa Grajcaraka, Jana Grzonkę, Pawła Karetę, Karola Palarczyka i Teofila Różańskiego oraz trzech Niemców – Martina

¹ *Sprawozdanie stenograficzne z 156 posiedzenia plenarnego Sejmu Ustawodawczego z dnia 30 czerwca 1920 r.*, szpalta 8.

² *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. RP.) 1920, nr 73, poz. 497. Materiały do ustawy konstytucyjnej z dnia 15 lipca 1920 r.*, Mikołów 1932, s. 78-90; *Ustawy Sejmu Śląskiego 1922-1932*, Katowice 1932, s. 9-32.

Hermann, Karla Reitzensteina i Georga Schnüra³. Adolf Grajcarek był posłem sanacyjnym w czwartym Sejmie Śląskim. Jan Grzonka był posłem drugiego i trzeciego Sejmu Śląskiego w latach 1930-1934. Paweł Kareta piastował godność deputowanego parlamentu regionalnego trzeciej kadencji w latach 1930-1935. Karol Palarczyk był jedynym posłem autonomicznego parlamentu wszystkich czterech kadencji. Teofil Różański był posłem lokalnego parlamentu trzeciej kadencji w latach 1930-1935. Martin Hermann był posłem drugiego Sejmu Śląskiego w 1930 r. Karl Reitzenstein był posłem pierwszego Sejmu Śląskiego w latach 1922-1924. Georg Schnür był parlamentarzystą parlamentu lokalnego pierwszej kadencji w latach 1925-1929.

Karol Palarczyk

I Sejm Śląski

Karol Palarczyk pochodził ze Śląska Cieszyńskiego. Prowadził rodzinne gospodarstwo rolne w Golezowie⁴. W 1922 r. Palarczyk po raz pierwszy kandydował na posła pierwszego Sejmu Śląskiego z rekomendacji działającego na Śląsku Cieszyńskim Związku Śląskich Katolików. Został wybrany parlamentarzystą autonomicznego sejmiku 24 września 1922 r. w okręgu wyborczym nr 1, którego siedziba mieściła się w Cieszynie⁵. Zasiadał w najsilniejszym polskim klubie parlamentarnym Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego⁶. W wyniku przemian w tym klubie od marca 1924 r. został członkiem klubu Chrześcijańskiej Demokracji. Przez całą kadencję w pierwszym Sejmie Śląskim był związany ze śląską chadecją. Jako poseł najchętniej zajmował się problemami agrarnymi. Wchodził w skład kilku komisji parlamentarnych, poza tym przez całą pierwszą kadencję parlamentu lokalnego był przewodniczącym komisji agrarnej⁷. W pracach legislacyjnych w regionalnym parlamencie zwracał uwagę na potrzebę współpracy z władzami centralnymi. Uwidocznili się to przy możliwości wprowadzenia ustawy niemieckiej z dnia 14 sierpnia 1876 r. o zarządzie lasów na obszarze górnośląskiej części województwa śląskiego. Z trybuny sejmowej Palarczyk określił to w ten sposób: „Komisja agrarna zajmie jakieś stanowisko

³ F. Serafin, *Wieś śląska w latach międzywojennych (1922-1939)*, Katowice 1977.

⁴ W. Marcoń, *Sylwetki posłów ze Śląska Cieszyńskiego do Sejmu Śląskiego*, Tarnowskie Góry 2013, s. 77-89.

⁵ J. Pabisz, *Wyniki wyborów parlamentarnych (do Senatu i Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej oraz Sejmu Śląskiego) na terenie województwa śląskiego w latach 1919-1939*, „Studia i Materiały z Dziejów Śląska” 1966, t. 7, s. 426; *Skład osobowy Sejmu Śląskiego w dniu 1 grudnia 1922 r.*, Katowice 1922, s. 6, 9.

⁶ T. Fałęcki, *Klub poselski Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego w Sejmie Śląskim*, „Studia i Materiały z Dziejów Śląska” 1987, t. 16, s. 45-84.

⁷ *Archiwum Państwowe w Katowicach* (dalej: APK), *Zespół SŚ*, s. 737; *Komisje sejmowe z lat 1924-1927*. Rozdział miejsc, skład osobowy z uwzględnieniem przynależności partyjnej posłów, s. 18. *Zespół SŚ*, s. 750. *Protokoły posiedzeń komisji agrarnej*. *Zespół SŚ*, s. 751. *Komisja agrarna: sprawa reformy rolnej, zmiany w składzie komisji, udział ekspertów w posiedzeniach; druk sejmowy I SŚ: 190\I SŚ; K. Rakowski, *Reforma rolna na Górnym Śląsku*, Katowice 1925, s. 74.*

w tej sprawie, żeby udać się do Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych i zasięgnąć tam opinii⁸. Czynniki centralne zaakceptowały powyższą ustawę i 30 września 1925 r. autonomiczne gremium pierwszej kadencji ją przyjęło⁹. W ten sposób lasy prywatne zaczęły podlegać nadzorowi władz administracyjnych. Palarczyk starał się przestrzegać przepisów obowiązujących w autonomicznym organizmie. Województwo śląskie było terenem, na którym obowiązywało wiele systemów prawnych. Ta wielość powodowała opóźnienie w procesie unifikacji tego regionu z Drugą Rzeczpospolitą. Mozaika przepisów miała ujemne konsekwencje dla życia publicznego. W części cieszyńskiej województwa obowiązywało bowiem prawo austriackie, w części górnośląskiej ogólnoniemieckie i pruskie. W województwie śląskim funkcjonowała w okresie międzywojennym autonomia jako rozwinięta forma samorządu terytorialnego Śląska oparta na postanowieniach statutu organicznego. Palarczyk był jej gorącym zwolennikiem. W części górnośląskiej przez 15 lat obowiązywał akt prawa międzynarodowego, konwencja genewska, a w zasadzie polsko-niemiecka konwencja górno-śląska zawarta 15 maja 1922 r. przez Drugą Rzeczpospolitą i Republikę Weimarską w Genewie. Ten akt prawny obowiązywał obydwoma państwami od 15 czerwca 1922 r. do 15 lipca 1937 r. Autonomia śląska powstała w chwili (15 lipca 1920 r.), gdy zawarcie konwencji górnośląskiej w ogóle nie było brane pod uwagę. Formalnie nie występował żaden związek między obydwoma aktami prawnymi. Jednak zachodziły określone relacje pomiędzy konwencją genewską a autonomią śląską. Ta pierwsza ograniczała swobodę ustawodawczą Sejmu Śląskiego w dziedzinie górnictwa, handlu, pracy łącznie z systemem inspekcji oraz przemysłu. Jak wspomniano wcześniej, zmiany przepisów w wyżej wymienionych dziedzinach utrudnione były przez okres 15 lat. Warunkiem zmian miało być zastosowanie nowych rozwiązań prawnych na obszarze całego państwa polskiego. W myśl art. 1 § 2 konwencji genewskiej Druga Rzeczpospolita mogła zastąpić niemieckie ustawodawstwo własnymi przepisami dotyczącymi rozdziału ziemi i ustawodawstwo pracy pod warunkiem, że zostaną one zastosowane na całym obszarze¹⁰. Ograniczenia krępowały także parlament Drugiej Rzeczpospolitej w zakresie ustawodawstwa, do którego sprawowania Sejm Śląski nie był powołany. Sytuacja taka występowała w związku z ustawodawstwem dotyczącym reformy rolnej¹¹. Art. 4 pkt. 9 statutu organicznego określał: „ustawodawstwo we wszystkich sprawach,

⁸ *Sprawozdanie stenograficzne* (dalej: spr. sten.) ze 120 posiedzenia (dalej: pos.) I Sejmu Śląskiego (dalej: SŚ) z dnia 8 lipca 1925 r., szpalta (dalej: szp.) 19.

⁹ *Dziennik Ustaw Śląskich* (dalej: Dz.U. Śl.) 1925, nr 16, poz. 38.

¹⁰ K. Jonca, *Polityka narodowościowa III Rzeszy na Śląsku Opolskim (1933-1940). Studium polityczno-prawne*, Katowice 1970, s. 36; M. S. Korowicz, *Górnośląska ochrona mniejszości 1922-1937 na tle stosunków narodowościowych*, Katowice 1938, s. 49.

¹¹ W. Dąbrowski, *Autonomia województwa śląskiego. Studium prawnicze*, Warszawa 1927, s. 29; J. Kokot, *Zakres działania województwa śląskiego jako jednostki samorządu terytorialnego*, Katowice 1939, s. 75-78.

których podmiotem jest ustawowa organizacja zawodowa rolnicza, organizacja kredytu rolniczego, komasacja gruntów, wytwórczość rolnicza i leśna oraz uprawianie i używanie przeznaczonych na nie obszarów, jako to: leśnictwo, polowanie, rybołówstwo, chów bydła, ochrona pól (policja polowa) i zarządzanie celem tępienia szkodników rolnych i leśnych¹². Z powyższego zapisu wynikało, że sprawy parcelacji w województwie śląskim miały regulować czynniki centralne, ale ich kompetencje w tym zakresie ograniczała powyższa konwencja genewska. W okresie obowiązywania tej konwencji różna była sytuacja w części cieszyńskiej i górno-śląskiej. Na Śląsku Cieszyńskim obowiązywało ustawodawstwo ogólnopolskie i zgodnie z nim prowadzono akcję parcelacyjną, natomiast w górno-śląskiej części województwa obowiązywała niemiecka ustawa osadnicza z dnia 11 lipca 1919 r. z przepisami wykonawczymi do niej z dnia 15 grudnia 1919 r.¹³ Zgodnie z art. 95 Ustawy z dnia 28 grudnia 1925 r. o reformie rolnej uchwalonej przez Sejm RP postanowienia te same ustawy miały zastosowania w górnośląskiej części województwa śląskiego aż do chwili wygaśnięcia konwencji genewskiej¹⁴. Niewątpliwie interesy niemieckich latyfundystów były chronione przez zapis art. 1 i 2 układu genewskiego. Pomimo negatywnego oddziaływania tej konwencji na górnośląską część autonomicznego województwa Palarczyk postanowił pod koniec 1927 r. zgłosić wprowadzenie centralnej regulacji z dnia 31 lipca 1923 r. o scalaniu gruntów na terenie województwa śląskiego¹⁵. Do wprowadzenia tej ogólnopolskiej regulacji w województwie śląskim nie doszło wobec sprzeciwu parlamentarzystów mniejszości niemieckiej 19 stycznia 1928 r. (Eduard Pant)¹⁶. Przedstawiciele klubu niemieckiego chronili tym samym pozycję wielkich właścicieli ziemskich, którzy posiadali majątki na Górnym Śląsku. Inicjatywa ustawodawcza Palarczyka mogła być zrealizowana po wygaśnięciu konwencji genewskiej. W okresie funkcjonowania autonomicznego parlamentu pierwszej kadencji rozstrzygano przejmowanie centralnych regulacji w oparciu o bierne kompetencje statutu organicznego. Na forum pierwszego Sejmu Śląskiego wpłynął wniosek Śląskiej Rady Wojewódzkiej zawierający projekt Ustawy o rozciągnięciu mocy obowiązującej rozporządzenia prezydenta RP z 22 marca 1928 r. o badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa¹⁷. Na życzenie posła Wojciecha Korfantego wniosek przekazano komisji agrarnej, która zajęła się nim 28 listopada 1928 r.¹⁸ Komisja agrarna Sejmu Śląskiego przygotowała sprawozdanie w tej kwestii, które

¹² *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej* (dalej: Dz.U. RP) 1920, nr 73, poz. 497; *Ustawy Sejmu Śląskiego 1922-1932*, Katowice 1932, s. 13.

¹³ P. Pampuch, *Wybór pism*, Katowice 1955, s. 203.

¹⁴ Dz.U. RP. 1926, nr 1, poz. 1.

¹⁵ Druk sejmowy: nr 913 I SS.

¹⁶ *Spr. sten. ze 171 pos. I SS z dnia 19 stycznia 1928 r.*, szp. 4.

¹⁷ Dz.U. RP. 1928, nr 38, poz. 361; druk sejmowy: 971 I SS; *Spr. sten. ze 180 pos. I SS z dnia 1 sierpnia 1928 r.*, szp. 36.

¹⁸ Druk sejmowy: 1026 II SS; *Spr. sten. ze 187 pos. I SS z dnia 23 stycznia 1929 r.*, szp. 41.

23 stycznia 1929 r. referował działacz chadecki, Palarczyk¹⁹. Określił on zalety tego aktu prawnego, który znosił trzy ustawodawstwa: austriackie, pruskie i rosyjskie. Dzięki temu na terytorium Drugiej Rzeczypospolitej mogły obowiązywać jednolite postanowienia w tej dziedzinie. Warto zwrócić uwagę, że materia ta przysługiwała do rozstrzygnięcia ustawodawcy autonomicznemu, ponieważ miał to zagwarantowane w art. 4 pkt. 9 statutu organicznego. Względy unifikacyjne i przydatność ogólnopolskiego rozporządzenia (nadzór nad ubojem zwierząt, badanie mięsa dla celów wpuszczenia do obrotu oraz sprowadzanie mięsa z zagranicy) spowodowały, że posłowie pierwszego Sejmu Śląskiego wprowadzili je na teren autonomicznej jednostki administracyjnej²⁰. Ujednoczenie przepisów prawnych w całym państwie polskim było niezwykle pożądanym. W dziedzinie rolnictwa samorządne województwo śląskie otrzymało szeroki zakres działania w myśl art. 4 pkt. 9 i pkt. 10, dotyczącego ustawodawstwa o melioracjach rolnych. Rolnictwo obejmowało wszelkie gałęzie produkcji surowców przy pomocy naturalnych sił powierzchni ziemi, nie tylko uprawę roli, łąk i ogrodów, ale także leśnictwo, chów bydła i rybołówstwo. Zgodnie z art. 18 konstytucji marcowej z 17 marca 1921 r.²¹ Sejm Śląski mógł powoływać do życia organy samorządu gospodarczego (izby rolnicze), mógł uchylać prawa i fundusze na podniesienie wytwórczości rolniczej i leśnej, a także miał prawo upoważniać urzędy i instytucje do sprawdzania i kontroli nasion, utrzymywania stadnin oraz regulować przepisami sprawy polowania i rybołówstwa. Palarczyk, będąc przewodniczącym komisji agrarnej, starał się wprowadzić takie ustawodawstwo z zakresu rolnictwa, które mogło przyczynić się do rozwoju tej dziedziny w autonomicznym organizmie. W 1923 r. uchwalono trzy ustawy dotyczące: opłat od kart myśliwskich²², utworzenia Tymczasowej Izby Rolniczej²³ oraz ustawę z 12 grudnia 1923 r. w przedmiocie zmiany niektórych przepisów ordynacji łowieckiej z 15 lipca 1907 r. i ustawy łowieckiej z 13 stycznia 1903 r.²⁴ W następnym roku lokalny parlament uchwalił ustawę o ochronie roślin²⁵ i ustawę o popieraniu melioracji rolnych²⁶. Przy współdziałaniu posła Palarczyka powstała ustawa z dnia 24 czerwca 1925 r. o Śląskiej Izbie Rolniczej²⁷. Ostatnim aktem prawnym dotyczącym rolnictwa, który powstał przy udziale przewodniczącego komisji agrarnej była ustawa

¹⁹ *Spr. sten. ze 187 pos. I SS z dnia 23 stycznia 1929 r.*, szp. 41-42.

²⁰ *Ibidem*, szp. 42; *Dz.U. Śl. 1929*, nr 1, poz. 6; P. Bałowski, *Skorowidz śląskich przepisów prawnych ogłoszonych w „Dzienniku Ustaw Śląskich” i w „Gazecie Urzędowej Województwa Śląskiego” w latach 1922-1937 obowiązujących na obszarze województwa śląskiego w dniu 15 lipca 1937 r.*, Katowice 1937, s. 76.

²¹ *Dz.U. RP 1921*, nr 14, poz. 267.

²² *Dz.U. Śl. 1923*, nr 7, poz. 38.

²³ *Ibidem*, nr 7, poz. 44.

²⁴ *Ibidem*, nr 43, poz. 212.

²⁵ *Spr. sten. ze 104 pos. I SS z dnia 10 grudnia 1924 r.*, szp. 12-14.

²⁶ *Spr. sten. ze 105 pos. I SS z dnia 16 grudnia 1924 r.*, szp. 32-35, *Dz.U. Śl. 1924*, nr 27, poz. 103.

²⁷ *Spr. sten. ze 119 pos. I SS z dnia 24 czerwca 1925 r.*, szp. 16-24, *Dz.U. Śl. 1925*, nr 10, poz. 23.

z dnia 9 lutego 1927 r. o regulacji rzek i potoków w województwie śląskim²⁸. Palarczyk działał ponadto w komisji regulaminowej, będąc przez całą pierwszą kadencję jej członkiem. Rozpatrywała ona wnioski dotyczące przestrzegania prawa przez posłów regionalnego parlamentu. Poseł należał także do komisji budżetowej i komisji mieszkaniowej. Były to komisje stałe, czyli czynne przez cały okres pierwszej kadencji autonomicznego parlamentu. W pierwszej kadencji Sejmu Śląskiego istniały okresowo działające komisje sejmowe. Palarczyk pracował w trzech takich komisjach: w komisji siedmiu zajmującej się działalnością kooperatyw, czyli spółdzielni w województwie śląskim; w komisji specjalnej badającej pracę urzędników województwa oraz w komisji aprowizacyjnej rozstrzygającej sprawy związane z zaopatrzeniem w towary mieszkańców autonomicznego organizmu. Podsumowując działalność Palarczyka w pierwszym Sejmie Śląskim, trzeba stwierdzić, że należał on do najbardziej zdyscyplinowanych posłów. Jak wynika z lektury sprawozdań stenograficznych pierwszego Sejmu Śląskiego na 187 posiedzeń autonomicznego parlamentu, które odbyły się od 10 października 1922 r. do 23 stycznia 1929 r. Palarczyk uczestniczył w 177 posiedzeniach plenarnych, 10 razy był nieobecny, a 51 razy kierował obradami komisji agrarnej pierwszego Sejmu Śląskiego²⁹. W pracy legislacyjnej starał się przestrzegać przepisów statutu organicznego. Uważał, że jedną z najważniejszych dziedzin życia gospodarczego jest rolnictwo.

II. Sejm Śląski

Po ponadrocznej przerwie 27 lutego 1930 r. prezydent RP Ignacy Mościcki zarządził przeprowadzenie wyborów do drugiego Sejmu Śląskiego na 11 maja 1930 r.³⁰ Większość działaczy Związku Śląskich Katolików poparła sanacyjne Narodowo-Chrześcijańskie Zjednoczenie Pracy, na którego liście wyborczej znalazł się Palarczyk. Tym samym przestał współpracować z chadecją kierowaną przez Korfantego. Palarczyk został wybrany posłem do drugiego Sejmu Śląskiego w okręgu nr 1 w Cieszynie 11 maja 1930 r.³¹ Autonomiczny parlament drugiej kadencji bardzo krótko funkcjonował. W 1930 r. odbyło się zaledwie 10 posiedzeń plenarnych i uchwalono tylko 7 ustaw. Układ sił w lokalnym parlamencie drugiej kadencji był zupełnie inny niż wcześniej. Rywalizowały tam dwie siły polityczne: zwolennicy sanacji – Narodowo-Chrześcijańskie Zjednoczenie Pracy (współpracownicy wojewody Michała Grażyńskiego) i silna opozycja chadeccko-enperowska oraz posłowie mniejszości niemieckiej. Układ sił politycznych był dla sanacji wyjątkowo niekorzystny. W opozycji pozostawało aż 38 parlamentarzystów.

²⁸ *Spr. sten. ze 155 pos. ISS z dnia 9 lutego 1927 r.*, szp. 9-11; Dz.U. Śl. 1927, nr 5, poz. 10.

²⁹ S. Janicki, *Śląsk na łonie macierzy 1922-1928*, Katowice 1929, s. 59-62.

³⁰ Dz.U. Śl. 1930, nr 3, poz. 5.

³¹ J. Pabisz, *Wyniki...*, op. cit., s. 431.

Autonomiczny parlament drugiej kadencji w wyniku zarządzenia prezydenta RP z 25 września 1930 r. został rozwiązany 26 września 1930 r.³² Palarczyk działał w tym parlamencie tylko w komisji rolnej jako zastępca przewodniczącego. Był zwolennikiem statutu organicznego. Z trybuny sejmowej 2 czerwca 1930 r. stwierdził:

Nie jestem żadnym dzielnicowcem, nie chciałbym, ażeby mnie o to posądzono. Uważam jednak, że w tych warunkach, w jakich się znajdujemy, zwalnianie pracowników kolejowych miejscowych na korzyść pracowników spoza województwa śląskiego jest niedopuszczalną rzeczą³³.

Palarczyk miał na uwadze art. 33 ustęp 3 ustawy autonomicznej związanej z urzędnikami, pracownikami i robotnikami pochodzącymi z województwa śląskiego³⁴, który dawał im pierwszeństwo w zatrudnieniu przy równych kwalifikacjach zawodowych przed osobami pochodzącymi z innych regionów państwa polskiego. Pracownicy wywodzący się z województwa śląskiego mogli być przenoszeni służbowo na inne tereny Drugiej Rzeczypospolitej, jeżeli wymagała tego konieczność wyszkolenia czy udoskonalenia zawodowego bądź interes służby państwowej. Palarczyk dostrzegał wartość autonomii śląskiej dla ludności tej jednostki terytorialnej. Z lektury sprawozdań stenograficznych drugiego Sejmu Śląskiego wynika, że poseł był obecny na 9 posiedzeniach plenarnych, a raz nieobecny na 5. posiedzeniu 17 czerwca 1930 r.³⁵

III Sejm Śląski

Po rozwiązaniu regionalnego parlamentu drugiej kadencji władze sanacyjne nie zwlekały z rozpisaniem wyborów do trzeciego Sejmu Śląskiego. Prezydent RP Ignacy Mościcki wyznaczył ich termin na 23 listopada 1930 r.³⁶ Palarczyk kandydował do autonomicznego parlamentu trzeciej kadencji z ramienia NChZP w okręgu wyborczym nr 1 w Cieszynie, gdzie został wybrany posłem³⁷. Wchodził w skład komisji rolnej trzeciego Sejmu Śląskiego, będąc przewodniczącym przez całą kadencję. Zdawał sobie sprawę z tego, że województwo śląskie było terenem, na którym obowiązywało wiele systemów prawnych, powodujących opóźnienie unifikacji tego terenu z Drugą Rzeczpospolitą oraz mających ujemne konsekwencje dla życia publicznego. Wielość systemów prawnych obowiązujących w autonomicznym województwie niekorzystnie wpływała zwłaszcza na administrację. Taki stan rzeczy wynikał z odmiennych losów historyczno-politycznych części cieszyńskiej i górnośląskiej województwa, a także

³² Dz.U. Śl. 1930, nr 17, poz. 26.

³³ *Spr. sten. z 2 pos. II SS z dnia 2 czerwca 1930 r.*, szp. 49.

³⁴ Dz.U. RP 1921, nr 26, poz. 146.

³⁵ *Spr. sten. z 5 pos. II SS z dnia 17 czerwca 1930 r.*, szp. 3.

³⁶ Dz.U. Śl. 1930, nr 17, poz. 27.

³⁷ J. Pabisz, *Wyniki...*, op. cit., s. 431.

długotrwałej walki o ten obszar oraz z samego statutu organicznego. Cieszyńska i górnośląska część województwa posiadały wiele odrębnych przepisów. Powodowało to trudności w ujednoczeniu prawa obu części województwa i jego wewnętrznej integracji. Zwracał na to uwagę Palarczyk 15 stycznia 1932 r. z trybuny sejmowej³⁸. Proponował, aby na terenie województwa śląskiego obowiązywał jeden ogólnopolski akt prawny, który funkcjonował w reszcie państwa, a nie odmienne regulacje w części cieszyńskiej i górnośląskiej. Palarczyk był zwolennikiem ujednoczania przepisów prawnych w województwie śląskim i opowiadał się za integracją tej jednostki administracyjnej z państwem polskim. 22 grudnia 1933 r. poseł z trybuny sejmowej opowiadał się za zastosowaniem na obszarze województwa śląskiego centralnej regulacji dotyczącej rybołówstwa uchwalonej w formie ustawy. Parlamentarzyści uchwalili wtedy tę ustawę³⁹. Palarczyk dążył do podniesienia poziomu kultury rolnej w autonomicznym organizmie. Często referował projekty ustaw na forum lokalnego parlamentu. Brał także czynny udział przy ich tworzeniu. Przy jego współudziale została uchwalona nowa ustawa o popieraniu melioracji rolnych z 4 maja 1932 r.⁴⁰ Powoływała ona do życia dwie instytucje: Śląski Fundusz Melioracyjny i Śląskie Biuro Melioracyjne. Ustawa została znowelizowana 16 maja 1934 r.⁴¹ i zatytułowana: ustawa o popieraniu rolnictwa śląskiego. Zmieniono również nazwę: Śląskiego Funduszu Melioracyjnego na Śląski Fundusz Rolny oraz Śląskiego Biura Melioracyjnego na Śląskie Biuro Rolne. Śląski Fundusz Rolny posiadał osobowość prawną i był instytucją służącą do wszechstronnego popierania i rozwoju rolnictwa w województwie śląskim. Głównym jego zadaniem było finansowanie wszelkich poczynań, które miały na celu powiększenie wydajności i dochodowości gospodarstw rolnych. Śląskie Biuro Rolne było instytucją rolną utrzymywaną ze Skarbu Śląskiego i podlegającą bezpośrednio wojewodzie śląskiemu. Ponadto podczas funkcjonowania Sejmu Śląskiego trzeciej kadencji Palarczyk, pomimo że nie był członkiem komisji budżetowo-skarbowej, przygotowywał budżet związany ze sprawami agrarnymi w autonomicznym organizmie. Corocznie referował to zagadnienie z trybuny sejmowej podczas posiedzeń plenarnych. Ze sprawozdań stenograficznych trzeciego Sejmu Śląskiego wynika, że na 49 odbytych posiedzeń plenarnych Palarczyk uczestniczył w 47. Był nieobecny na 5. posiedzeniu 18 marca 1931 r. i na 22. – 15 maja 1932 r.

³⁸ *Spr. sten. z 15 pos. III SS z dnia 15 stycznia 1932 r.*, szp. 27-29, 31.

³⁹ *Spr. sten. z 36 pos. III SS z dnia 22 grudnia 1933 r.*, szp. 22-23; *Dz.U. RP 1932*, nr 35, poz. 357; *Dz.U. Śl. 1933*, nr 30, poz. 62.

⁴⁰ *Druki sejmowe: nr 159/III SS i nr 207/III SS; Dz.U. Śl. 1932*, nr 14, poz. 29.

⁴¹ *Spr. sten. z 42 pos. III SS z dnia 16 maja 1934 r.*, szp. 8-11; *Dz.U. Śl. 1934*, nr 13, poz. 25; *Dz.U. Śl. 1934*, nr 14, poz. 29.

IV Sejm Śląski

Na mocy zarządzenia prezydenta RP Ignacego Mościckiego wybory do autonomicznego parlamentu czwartej kadencji odbyły się 8 września 1935 r.⁴² W wyniku przeprowadzonych wyborów Palarczyk został wybrany posłem w okręgu wyborczym nr 12, którego siedziba główna znajdowała się w Cieszynie⁴³. Czwarty Sejm Śląski funkcjonował od 24 września 1935 r. do wybuchu drugiej wojny światowej 1 września 1939 r. W parlamencie lokalnym czwartej kadencji Palarczyk zasiadał w komisji rolnej, której był przewodniczącym. Ponadto był członkiem komisji budżetowo-skarbowej. Poseł wypowiedział się w sprawie autonomii śląskiej z trybuny sejmowej, 4 lutego 1936 r. stwierdził:

Pragnę tutaj podkreślić, że pogląd naszej ludności na to zagadnienie jest skryształizowany i że ludność ta w stu procentach zajmuje stanowisko zdecydowane, wyrażające się za pełnym utrzymaniem jej uprawnień wynikających z szerokiego samorządu gospodarczego. Nie stanowi to jednak zaprzeczenia potrzeby zmiany statutu organicznego w myśl tych przesłanek, które mają na celu dostosowanie go do potrzeb podyktowanych przez życie i usunięcia z niego postanowień dzisiaj już nieistotnych⁴⁴.

Palarczyk uważał autonomię śląską za pożyteczną dla ludności zamieszkałej w województwie śląskim. Z jego wypowiedzi wynika, że był zwolennikiem statutu organicznego, który – jego zdaniem – powinien być znowelizowany. Parlamentarzysta był zwolennikiem przyłączenia Zaolzia jesienią 1938 r. do państwa polskiego. Z trybuny sejmowej 17 marca 1939 r.⁴⁵ stwierdził, że należy poczynić wszelkie możliwe starania w tym kierunku. Dążył do integracji Zaolzia z autonomicznym organizmem. Taka sytuacja wystąpiła w śląskiej Ustawie z 15 czerwca 1936 r. o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec⁴⁶. W tym wypadku Palarczyk był za ujednoczeniem prawa ze względu na atrakcyjność i wartość wzorów ogólnopolskich dla województwa śląskiego. Lokalny ustawodawca przejął centralną regulację w formie niezmienionej, wydanej w postaci ustawy czwartego Sejmu Śląskiego. Palarczyk brał czynny udział w procesach legislacyjnych przy opracowywaniu aktów prawnych dotyczących rolnictwa śląskiego (ustawa z 15 czerwca 1936 r. o Śląskiej Izbie Rolniczej⁴⁷, ustawa z 28 marca 1939 r. w przedmiocie zmiany ustawy z 4 maja 1932 r. o popieraniu rolnictwa śląskiego⁴⁸). Warto zaznaczyć, że poseł był członkiem

⁴² Dz.U. Śl. 1935, nr 15, poz. 22.

⁴³ J. Pabisz, *Wyniki...*, op. cit., s. 453.

⁴⁴ *Spr. sten. z 6 pos. IV SS z dnia 4 lutego 1936 r.*, szp. 46.

⁴⁵ *Spr. sten. z 28 pos. IV SS z dnia 17 marca 1939 r.*, szp. 12.

⁴⁶ Dz.U. RP 1934, nr 40, poz. 349; Dz.U. Śl. 1936, nr 16, poz. 28; *Spr. sten. z 10 pos. IV SS z dnia 15 czerwca 1936 r.*, szp. 72-74.

⁴⁷ *Spr. sten. z 10 pos. IV SS z dnia 15 czerwca 1936 r.*, szp. 3-8,10; Dz.U. Śl. 1936, nr 15, poz. 27.

⁴⁸ *Spr. sten. z 29 pos. IV SS z dnia 28 marca 1939 r.*, szp. 66-67; Dz.U. Śl. 1939, nr 10, poz. 23.

zarządu Śląskiej Izby Rolniczej w Katowicach w latach dwudziestych i trzydziestych. Konwencja genewska przestała obowiązywać 15 lipca 1937 r. Po wygaśnięciu układu polsko-niemieckiego można było przystąpić do określenia kierunku zmian w ustawodawstwie unifikującego i zbliżającego system prawny dwóch części województwa śląskiego do siebie, a prawo tej jednostki administracyjnej do prawa ogólnopolskiego. Po zniknięciu tej poważnej przeszkody już 16 lipca 1937 r. przyspieszono proces scalania autonomicznego organizmu z państwem polskim. Konwencja genewska przez 15 lat utrudniała zmiany w strukturze agrarnej na wsi górnośląskiej i chroniła prawa własności latorfunkcyjistów niemieckich (art. 1, 12, 13, 15 i 25). Już w pierwszym dniu po upływie obowiązywania układu genewskiego odbyło się 17 posiedzenie plenarne czwartego Sejmu Śląskiego, na którym uchwalono przy udziale Palarczyka ustawę o scalaniu gruntów⁴⁹, przyczyniając się do konkretnych unormowań, dających możliwości rozwiązań parcelacyjnych na polskiej wsi śląskiej. Palarczyk uczestniczył we wszystkich 32. posiedzeniach plenarnych regionalnego parlamentu czwartej kadencji w latach 1935-1939.

Jan Grzonka

Jan Grzonka był posłem autonomicznego Sejmu Śląskiego drugiej i trzeciej kadencji w latach 1930-1934⁵⁰. Żył w latach 1874-1934. Pochodził z Raciborza. Był rolnikiem i działaczem katolickim oraz członkiem chrześcijańskiej demokracji⁵¹. Nie było mu dane ukończyć szkołę średnią czy wyższą uczelnię. Doksztalał się sam w czasie wolnym od pracy na roli. Od młodych lat służył narodowi polskiemu. Nawoływał rodaków, aby nie zaprzestali walczyć o wolną Polskę w czasie trzech powstań śląskich i plebiscytu na Górnym Śląsku w latach 1919-1920-1921. Po podziale Górnego Śląska w 1922 r. Grzonka osiadł w Bródku pod Żorami, gdzie dzierżawił majątek ziemski i pracował w samorządowych organizacjach rolniczych, był wiceprezesem najważniejszego organu samorządowego na polskiej śląskiej wsi – Śląskiej Izby Rolniczej w Katowicach w latach dwudziestych i trzydziestych XX w. Jako reprezentant śląskich chłopów występował z programem scalania gruntów, drenowania, budowania dróg oraz dobrowolnej parcelacji ziemi pod nadzorem państwa polskiego. Aktywnie działał w stronnictwie chadeckim w województwie śląskim. Był także przewodniczącym Wojewódzkiej Komisji Rewizyjnej w Katowicach oraz członkiem zarządu powiatowego chrześcijańskiej demokracji w Rybniku. Należał do oddanych współpracowników lidera chadecji Korfantego. 11 maja 1930 r. kandydował

⁴⁹ Dz.U. Śl. 1937, nr 15, poz. 34; *Spr. sten. z 17 pos. IV SŚ z dnia 16 lipca 1937 r.*, szp. 7.

⁵⁰ W. Marcoń, *Wierni a zapomniani. Postowie do Sejmu Śląskiego z dawnego powiatu rybnickiego*, Bielsko-Biała 2013, s. 31-34.

⁵¹ B. Krzywobłocka, *Chadecja 1918-1937*, Warszawa 1974, s. 320.

w wyborach do drugiego Sejmu Śląskiego z ramienia chadecji w okręgu wyborczym nr 1 w Cieszynie⁵². Został wybrany parlamentarzystą drugiego Sejmu Śląskiego. Gremium to zebrało się zaledwie na dziesięciu posiedzeniach plenarnych, od 27 maja do 17 września 1930 r., zawsze przy udziale posła z Bródka w powiecie rybnickim. Grzonka w drugim Sejmie Śląskim był przewodniczącym komisji rolnej. Wybory do parlamentu lokalnego trzeciej kadencji odbyły się 23 listopada 1930 r. Ponownie Grzonkę wybrano deputowanym do Sejmu Śląskiego w okręgu wyborczym nr 1 z siedzibą w Cieszynie⁵³. W parlamencie tym był wiceprzewodniczącym komisji rolnej i członkiem komisji specjalnej do spraw parcelacyjnych. Przedwczesna śmierć Grzonki 30 października 1934 r. w wieku 60 lat w Rybniku przerwała jego działalność poselską w autonomicznym parlamencie.

Paweł Kareta

Paweł Kareta żył w latach 1877-1954⁵⁴. Pochodził z miejscowości Ochaby na Śląsku Cieszyńskim. Prowadził w rodzinnej wsi gospodarstwo rolne. Już przed pierwszą wojną światową dał się poznać jako dobry organizator i społecznik. Zaczął brać udział w życiu publicznym. Wstąpił do działającego na Śląsku Cieszyńskim Związku Śląskich Katolików. W 1907 r. był jednym z założycieli Ochotniczej Straży Pożarnej w Ochabach i jej pierwszym komendantem. Podczas pierwszej wojny światowej służył w armii austriackiej na froncie bałkańsko-włoskim. Po zakończeniu działań zbrojnych włączył się intensywnie w organizację polskiego życia publicznego na terenie Ochab oraz Śląska Cieszyńskiego. Działal w Związku Śląskich Katolików i Chrześcijańskiej Demokracji. W rodzinnych Ochabach w odrodzonej Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym dwukrotnie pełnił funkcję wójta, w latach 1919-1922 i w latach 1938-1939.

Autonomiczny Sejm Śląski był organem wyjątkowym, niemającym precedensu w polskim ustawodawstwie. Kareta kandydował na posła do Sejmu Śląskiego trzeciej kadencji w wyborach 23 listopada 1930 r. Został wybrany posłem regionalnego parlamentu z ramienia Chrześcijańskiej Demokracji w okręgu wyborczym nr 1 z siedzibą w Cieszynie⁵⁵. Trzecia kadencja Sejmu Śląskiego trwała od grudnia 1930 r. do końca marca 1935 r. Kareta miał pozytywny stosunek do autonomii śląskiej, zaś Sejm Śląski uznawał za swoisty parlament stanowiący wyraz niezależności określonej przez statut organiczny tegoż województwa. Uważał, że statut przyczyniał się do rozwoju województwa

⁵² J. Pabisz, *Wyniki...*, op. cit., s. 424.

⁵³ Ibidem, s. 431.

⁵⁴ W. Marcoń, *Sylwetki posłów ze Śląska Cieszyńskiego do Sejmu Śląskiego*, Tarnowskie Góry 2013, s. 46-48.

⁵⁵ J. Pabisz, *Wyniki...*, op. cit., s. 431.

śląskiego. W parlamencie lokalnym zasiadał w dwóch komisjach sejmowych: regulaminowej i rolnej. W sejmie trzeciej kadencji dwukrotnie przemawiał z trybuny na temat Śląska Cieszyńskiego w związku z funkcjonowaniem autonomii śląskiej. Na siódmym posiedzeniu plenarnym regionalnego parlamentu trzeciej kadencji 30 marca 1931 r. przemawiał po raz pierwszy. Chciał załatwić sprawę w imieniu ludności gmin: Dębowca, Drogomyśla, Ochab i Pruchnej. Stwierdził wówczas, że ludność tutejsza: „[...] cierpi niezmiernie z powodu wylewów potoku Knajki”⁵⁶. Kareta starał się o regulację rzeki wpadającej do Wisły, domagał się możliwie szybkiego przeprowadzenia – w myśl statutu organicznego – jej regulacji na Śląsku Cieszyńskim. Na posiedzeniu apelował również, aby przystąpiono do naprawy drogi od Pawłowic do Skoczowa, która jest bardzo ważną arterią, gdyż stanowi najbliższe połączenie Katowic z Wisłą i dzięki niej droga okrężna z Katowic przez Bielsko lub Cieszyn do Wisły staje się zbędną. Ponadto droga ta jest niezbędna dla wszystkich okolicznych wsi położonych między Pawłowicami a Skoczowem, gdyż umożliwia ich komunikację z Chybiem i Strumieniem. Stan tej drogi był bardzo zły, w związku z tym Kareta apelował o jej naprawę. Po raz drugi przemawiał w autonomicznym parlamencie 15 stycznia 1932 r. na 15 posiedzeniu plenarnym trzeciej kadencji, prosił wówczas na forum sejmowym o naprawę drogi powiatowej Strumień-Skoczów na Śląsku Cieszyńskim:

Na tej powiatowej drodze, której już nie można nazwać drogą, ale bajorem, trzeba jechać z próżnym wozem dwoma parami koni. W strasznym stanie są także inne drogi. Do miejscowości: Zabórz, Kowale, Pierściec, Roztopice, Hłównica i Bielowisko dziś nie można dojechać istniejącymi drogami. Była u mnie delegacja miejscowej ludności, która mówiła, że muszą pieszo chodzić, bo na tych drogach nie można już jechać wozem. Proszę Panów: Wobec tego proszę, ponieważ to jest droga, która łączy Górny Śląsk ze Skoczowem i Wisłą, a nie ma innej drogi łączącej wyżej podanych wsi, chyba przez Dziedzice i Wielkie Kończyce, i jest bardzo potrzebna, więc proszę Wysoki Sejm, ażeby tę drogę naprawiano. Jeżeli buduje się drogę, od Wisły do zameczku i ta droga jest w dobrym stanie, a Wisła i Istebna nie jest to cały Śląsk, to trzeba także i w centrum Śląska coś zrobić⁵⁷.

Kareta zmierzał do integracji Śląska Cieszyńskiego z Górnym Śląskiem. Uważał lokalny parlament za przejaw niezależności śląskiej, która przyczyniła się w wysokim stopniu do rozwoju gospodarczego i kulturalnego województwa i dlatego w całej swej rozciągłości winna być utrzymana. W czasie trzeciej kadencji Sejmu Śląskiego odbyło się 49 posiedzeń plenarnych. Kareta był

⁵⁶ *Spr. sten. z 7 pos. III SS z dnia 30 marca 1931 r.*, szp. 86-87.

⁵⁷ *Spr. sten. z 15 pos. III SS z dnia 15 stycznia 1932 r.*, szp. 15.

zdyscyplinowanym i sumiennym parlamentarzystą, uczestniczył we wszystkich tych posiedzeniach, podobnie jak poseł z Cieszyna Wiktor Satara. Zaszczytą funkcję posła pełnił do wiosny 1935 r. Będąc posłem autonomicznego parlamentu trzeciej kadencji, był oddany sprawom lokalnym, dbał przede wszystkim o rodzinne strony Śląska Cieszyńskiego.

Teofil Różański

Teofil Różański żył w latach 1863-1940⁵⁸. Pochodził z Zabrze, urodził się w rodzinie Melchiora i Teresy z domu Stein. Edukację szkolną pobierał w Zabrzu. W rodzinnym mieście pracował jako górnik. Pod koniec XIX w. zakupił olbrzymi majątek ziemski o powierzchni ok. 300 ha i 180 ha lasu w Glinicy-Gaszynce koło Lublińca. Różański był polskim działaczem narodowym i społecznym na tym terenie. Opowiadał się za przyłączeniem Górnego Śląska do odrodzonego państwa polskiego. W Drugiej Rzeczypospolitej związał się ze śląską sanacją. 23 listopada 1930 r. kandydował w wyborach do trzeciego Sejmu Śląskiego w okręgu wyborczym nr 3 z siedzibą w Królewskiej Hucie (obecnie Chorzów) z ramienia Narodowo-Chrześcijańskiego Zjednoczenia Pracy i zdobył mandat w tym okręgu⁵⁹. W regionalnym parlamencie trzeciej kadencji reprezentował śląską sanację jako członek w komisji rolnej. Najstarszemu wiekiem parlamentarzyście przypadło otwarcie obrad trzeciego Sejmu Śląskiego na pierwszym posiedzeniu plenarnym 9 grudnia 1930 r. Z trybuny sejmowej stwierdził:

Jako najstarszy wiekiem poseł mam zaszczyt objąć przewodnictwo na pierwszym plenarnym posiedzeniu III Sejmu Śląskiego. Witam wszystkich Pp. Posłów i życzę im, aby zawsze sumiennie spełniali obowiązki, jakie nakłada na nich Państwo. Sejm Śląski ma za zadanie uchwalanie ustaw, które regulują życie naszej dzielnicy we wszystkich dziedzinach, przekazanych nam w Statucie Organicznym. W pracy tej Sejm Śląski musi mieć wzgląd na wszystkie czynniki, które składają się na całokształt życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego. Tak pojęta praca Sejmu, prowadzona w harmonii, przyniesie pożytek całemu państwu, naszej dzielnicy śląskiej i jego ludowi⁶⁰.

Z jego wypowiedzi wynikało, że przestrzegał przepisów ustawy autonomicznej. Po wyborze marszałka trzeciego Sejmu Śląskiego Konstantego Wolnego marszałek senior Różański przekazał mu przewodnictwo. Sanacyjny poseł autonomicznego parlamentu uczestniczył we wszystkich 49 posiedzeniach plenarnych tego gremium w latach 1930-1935.

⁵⁸ H. Rechowicz, *Sejm Śląski 1922-1939*, wyd. II, Katowice 1971, s. 350.

⁵⁹ J. Pabisz, *Wyniki...*, op. cit., s. 432.

⁶⁰ *Spr. sten. z 1 pos. III SS z dnia 9 grudnia 1930 r.*, szp. 8.

Adolf Grajcarek

Adolf Jan Grajcarek żył w latach 1886-1978⁶¹, prowadził gospodarstwo rolne w Ćwiklicach koło Pszczyny. Urodził się 19 maja 1886 r. w Ćwiklicach w rodzinie rolniczej jako najstarszy syn z trojga dzieci Jana i Zofii z domu Olejnik. Miał brata Józefa i siostrę Jadwigę. Przed pierwszą wojną światową pracował u księcia pszczyńskiego Jana Henryka XV von Hochberga. Służył w wojsku pruskim w czasie pierwszej wojnie światowej w Berlinie, na froncie został ranny w nogę, kula uszkodziła kość, długo leczył ranę w szpitalu wojskowym. W 1919 r. ożenił się z Gertrudą Mildner, z którą miał czworo dzieci: Cecylię, Helenę, Stanisława, Gertrudę. W okresie międzywojennym Adolf Grajcarek dużo udzielał się politycznie i społecznie. Działał w Organizacji Kółek Rolniczych, brał udział w trzech powstaniach śląskich w latach 1919-1920-1921. Związał się ze śląską sanacją. 8 września 1935 r. został wybrany w okręgu wyborczym nr 10 z siedzibą w Pszczynie z ramienia Narodowo-Chrześcijańskiego Zjednoczenia Pracy do czwartego Sejmu Śląskiego⁶². Był posłem czwartego Sejmu Śląskiego w latach 1935-1939. Spośród 32 posiedzeń plenarnych opuścił zaledwie jedno – 6. z 4 lutego 1936 r.⁶³ Był członkiem komisji petycyjnej, wyznań religijnych i oświecenia publicznego oraz w 1938 r. w budżetowo-skarbowej. Opracowywał budżety: Wojewódzkiego Biura Rolnego, Śląskiego Zakładu Lecznico-Wychowawczego im. Józefa Piłsudskiego, Ministerstwa wyznań religijnych i oświecenia publicznego, Urzędu Kontroli Państwowej oraz Folwarku Doświadczalnego w Bażanowicach. W komisji rolnej piastował funkcję sekretarza. 29 stycznia 1937 r. zgłosił postulat, aby z chwilą zmiękczenia konwencji genewskiej z dniem 15 lipca 1937 r. rozciągnąć polskie ustawodawstwo agrarne na teren Górnego Śląska i przyspieszyć przeprowadzenie reformy rolnej, przy wydatnym zwiększeniu personelu techniczno-mierniczego⁶⁴. Założył nowoczesną Spółdzielnię Mleczarską w 1939 r. w Pszczynie. Dzięki jego staraniom oddano do użytku Szkołę Podstawową w Ćwiklicach w 1939 r. Od 1930 do 1939 r. był członkiem wojewódzkiego samorządu rolniczego – Śląskiej Izby Rolniczej. Wybuch drugiej wojny światowej zmusił Grajcarca do ucieczki przed hitlerowcami. Zostawił rodzinę i pociągiem pojechał na wschód, chciał się dostać do Rumunii, lecz pociąg zbombardowali Niemcy. Osiedlił się na Ukrainie. Tam dzięki pomocy księdza zmienił nazwisko. Został wytypowany przez Niemców jako tłumacz. Prześladowanie Polaków na Ukrainie przez banderowców doprowadziło do transportu mieszkających tam Polaków do Niemiec. W Niemczech Grajcarek pracował przymusowo w fabryce amunicji. Po zakończeniu

⁶¹ H. Rechowicz, *Sejm...*, op. cit., s. 335.

⁶² J. Pabisz, *Wyniki...*, op. cit., s. 444, 453.

⁶³ *Spr. sten. z 6 pos. IV ŚS z dnia 4 lutego 1936 r.*, szp. 3.

⁶⁴ *Spr. sten. z 13 pos. IV ŚS z dnia 29 stycznia 1937 r.*, szp. 37.

wojny wrócił do domu i prowadził dwunastohektarowe gospodarstwo i działał w radzie parafialnej. Rana odniesiona w pierwszej wojnie światowej dokuczała mu pod koniec życia, nogę w końcu musiano amputować. Grajcarek zmarł 21 kwietnia 1978 r. w Ćwiklicach w wieku 91 lat. Pochowany został na cmentarzu parafialnym św. Marcina w Ćwiklicach. Za działalność narodową i społeczną otrzymał 26 kwietnia 1961 r. Krzyż Odrodzenia Polski, natomiast 8 kwietnia 1958 r. Śląski Krzyż Powstańczy oraz Odznakę Zasłużonego Działacza Ruchu Ludowego.

Karl Reitzenstein

Karl Reitzenstein żył w latach 1873-1924⁶⁵. Był właścicielem ziemskim w Pielgrzymowicach na południu Górnego Śląska. 24 września 1922 r. został wybrany posłem w okręgu wyborczym nr 1 z siedzibą w Cieszynie do pierwszego Sejmu Śląskiego⁶⁶. Reprezentował w nim niemiecką partię – Deutsche Partei – mniejszości niemieckiej w autonomicznym organizmie. Był ponadto działaczem niemieckich organizacji gospodarczych i społeczno-politycznych. W regionalnym parlamencie pierwszej kadencji do śmierci 18 listopada 1924 r. piastował godność przewodniczącego klubu parlamentarnego mniejszości niemieckiej. Był także członkiem komisji agrarnej.

Georg Schnür

Georg Schnür był rolnikiem z Kamienicy koło Bielska⁶⁷. Mandat poselski objął w pierwszym Sejmie Śląskim po śmierci Reitzensteina 4 marca 1925 r.⁶⁸ Był posłem do końca kadencji tego parlamentu w 1929 r. Reprezentował Deutsche Partei w klubie parlamentarnym mniejszości niemieckiej w pierwszym regionalnym parlamencie. Zasiadał w komisji agrarnej tego gremium jako członek.

Martin Hermann

Martin Hermann żył w latach 1875-1939⁶⁹. Był właścicielem dóbr w Świerkianach Górnych koło Rybnika. Działał w Deutsche Partei. 11 maja 1930 r. został wybrany do drugiego Sejmu Śląskiego w okręgu wyborczym nr 1 z siedzibą w Cieszynie⁷⁰. W lokalnym parlamencie drugiej kadencji wchodził w skład klubu parlamentarnego mniejszości niemieckiej. Był członkiem komisji rolnej. Ponadto

---

⁶⁵ H. Rechowicz, *Sejm...*, op. cit., s. 349.

⁶⁶ J. Pabisz, *Wyniki...*, op. cit., s. 425.

⁶⁷ H. Rechowicz, *Sejm...*, op. cit., s. 351.

⁶⁸ *Spr. sten. z 111 pos. I ŚŚ z dnia 4 marca 1925 r.*, szp. 10.

⁶⁹ H. Rechowicz, *Sejm...*, op. cit., s. 336.

⁷⁰ J. Pabisz, *Wyniki...*, op. cit., s. 429.

piastował godność członka zarządu Śląskiej Izby Rolniczej w Katowicach w dwudziestoleciu międzywojennym. Zmarł 21 września 1939 r. w Świerk-
lanach Górnych.

* * *

Podsumowując, wszyscy rolnicy w parlamencie autonomicznym należeli do aktywnych posłów w pracach legislacyjnych dotyczących problematyki agrarnej. Byli projektodawcami kilku wniosków zmierzających do zastosowania nowego prawa w województwie śląskim; zwolennikami i popularyzatorami nowoczesnych metod gospodarowania. Propagowali też ideę spółdzielczości. Wszyscy rolnicy zasiadający w lokalnym parlamencie akceptowali autonomię śląską funkcjonującą w okresie międzywojennym w tym województwie. Utrzymanie niezależności śląskiej było według nich potrzebne z uwagi na to, że działalność samorządu regionalnego dała pod każdym względem nadzwyczaj dobre wyniki. Rolnicy w organie legislacyjnym uważali, że autonomia śląska dawała województwu śląskiemu w ramach państwa polskiego wyjątkowe uprawnienia i możliwości w znacznym stopniu korzystne dla autonomicznego organizmu i jego mieszkańców. Stworzenie wyjątkowego statusu dla Śląska wyróżniało go w granicach państwa polskiego, a tym samym oddzielało. Śląski parlament niewątpliwie był najważniejszą instytucją autonomiczną województwa śląskiego w międzywojniu. Trwałość autonomii śląskiej zależna była od kwestii zaufania do państwa polskiego jako państwa prawa.

Bibliografia

1. Bałowski P., *Skorowidz śląskich przepisów prawnych ogłoszonych w „Dzienniku Ustaw Śląskich” i w „Gazecie Urzędowej Województwa Śląskiego” w latach 1922-1937 obowiązujących na obszarze województwa śląskiego w dniu 15 lipca 1937 r.*, Katowice 1937.
2. Dąbrowski W., *Autonomia województwa śląskiego. Studium prawnicze*, Warszawa 1927.
3. Fałęcki T., *Klub poselski Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego w Sejmie Śląskim*, „Studia i Materiały z Dziejów Śląska” 1987, t. 16, s. 45-84.
4. Janicki S., *Śląsk na łonie macierzy 1922-1928*, Katowice 1929.
5. Jonca K., *Polityka narodowościowa III Rzeszy na Śląsku Opolskim (1933-1940). Studium polityczno-prawne*, Katowice 1970.
6. Kokot J., *Zakres działania województwa śląskiego jako jednostki samorządu terytorialnego*, Katowice 1939.
7. Korowicz M. S., *Górnośląska ochrona mniejszości 1922-1937 na tle stosunków narodowościowych*, Katowice 1938.
8. Krzywobłocka B., *Chadecja 1918-1937*, Warszawa 1974.
9. Marcoń W., *Sylwetki posłów ze Śląska Cieszyńskiego do Sejmu Śląskiego*, Tarnowskie Góry 2013.
10. Marcoń W., *Wierni a zapomniani. Posłowie do Sejmu Śląskiego z dawnego powiatu rybnickiego*, Bielsko-Biała 2013.

11. *Materiały do ustawy konstytucyjnej z dnia 15 lipca 1920 r.*, Mikołów 1932.
12. Pabisz J., *Wyniki wyborów parlamentarnych (do Senatu i Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej oraz do Sejmu Śląskiego) na terenie województwa śląskiego w latach 1919-1939*, „Studia i Materiały z Dziejów Śląska” 1966, t. 7, s. 385-455.
13. Pampuch P., *Wybór pism*, Katowice 1955.
14. Rechowicz H., *Sejm Śląski 1922-1939*, wyd. II, Katowice 1971.
15. Serafin F., *Wieś śląska w latach międzywojennych (1922-1939)*, Katowice 1977.
16. *Skład osobowy Sejmu Śląskiego w dniu 1 grudnia 1922 r.*, Katowice 1922.
17. *Ustawy Sejmu Śląskiego 1922-1932*, Katowice 1932.

Farmers in the Sejm Silesia

Abstract

Given the occupation can be found among parliamentarians Silesian Parliament five farmers Poles: Adolf Grajcarek, John Grzonka, Paul Karet, Charles Palarczyk and Theophilus Rozanski and three members of the German minority farmers: Karl Reitzenstein, Martin Hermann and George Schnur. All farmers in the local parliament accepted the autonomy of Silesia. They belonged to the regional parliament to active members in the legislative work on agrarian issues in the autonomous body. They were the designers of several proposals for the application of the new law in the province of Silesia. They were supporters and popularizers of modern farming methods. Also promoted the idea of co-operatives.

Keywords: the autonomy of Silesia, farmers, Sejm Silesia, parliament